

Kanada a národní bezpečnost

(Poznatky účastníka kurzu národní bezpečnosti v Kanadě.)

Dostalo se mi velké cti absolvovat kurz národní bezpečnosti ve Středisku pro národní bezpečnostní studia (National Security Study Center) v kanadském městě Kingston (provincie Ontario).

Účast v desetidenním kurzu byla pro moji práci v oblasti strategického plánování a pro mne osobně velmi zajímavá a přínosná. Považuji za užitečné podělit se o získané poznatky se čtenáři Vojenských rozhledů.

* * *

Kurz (již 12. běh) byl zahájen v neděli 2. 4. 1995 večer seznamovacím setkáním účastníků: 45 pracovníků kanadských institucí, zabývajících se problematikou národní bezpečnosti a obrany, a 4 zahraničních studentů; kromě mne ještě po jednom zástupci ze Slovenska, Polska a Maďarska. Jak jsem brzy zjistil, kurz měl prestižní charakter a všichni účastníci byli vysoce vzdělaní odborníci ve svých oborech. Spektrum institucí, které kanadští účastníci reprezentovali, bylo značně široké: od úředníků ministerstva národní obrany, přes pracovníky zabývajících se informatizací, legislativou a sociologií, novináře, příslušníky pořádkového střediska, zástupce policie až po příslušníky řídicích složek NATO a vojenské letecké přidělnice Kanady v cizině.

Vysoké úrovni auditoria odpovídala i vysoká odborná a osobní úroveň přednášejících. Jednalo se o špičkové kanadské odborníky z různých oborů, zahrnovaných do komplexní problematiky národní bezpečnosti. Na špičkovou úroveň přitom neusuzuji jen podle zastávané funkce a titulů, ale především z úrovně přednesených prezentací. Až na málo výjimek byla vynikající. Z přednášejících byl pouze jediný voják v činné službě, a to ředitel střediska. Jeho přednáška patřila k nejlepším.

Druhý den po zahájení kurzu začala intenzivní práce, která probíhala, včetně soboty a neděle, do 12. 4., kdy byl kurz slavnostně za přítomnosti náčelníka Generálního štábu Kanadských ozbrojených sil ukončen.

Studijní a pracovní aktivity v průběhu kurzu probíhaly od ranního zahájení (zpravidla v 8,30 hod.) až do večerních, někdy i nočních hodin. Pracovní úsilí bylo značné. Účastníci kurzu byli rozděleni do 5 pracovních skupin po 9-10 účastnících (my, studenti ze střední Evropy, jsme byli určeni po jednom do pracovních skupin, kromě jedné). Každá pracovní skupina byla hned na počátku kurzu pověřena zpracováním samostatného úkolu k aplikaci získaných poznatků. Úkoly byly formulovány jako analýza zadané oblasti a její odraz v orientaci bezpečnostní politiky. První pracovní skupina, jejímž jsem byl členem, se zabývala problematikou Středního východu, další skupiny řešily Jižní Ameriku, subsaharskou oblast Afriky, střední Evropu a oblast východního pobřeží Asie.

Studijní, pracovní a informační aktivity v průběhu kurzu lze strukturovat takto:

A. Oficiální jednání

1. Jednání v plénu:
 - a) přednášky,
 - b) diskuse,
 - c) prezentace výsledků analýz pracovních skupin.
2. Jednání v pracovních skupinách (zpravidla po 16,00 hod.):
 - a) vyhodnocení přednášek, daného dne,
 - b) diskuse k zadaným věcným problémům, prezentovaným při přednáškách,
 - c) zpracování zadané analýzy.

B. Neoficiální aktivity

1. Slavnostní course-dinner a course-lunch v úzkém kruhu 8-9 účastníků, mezi nimiž byli přednášející toho dne, resp. další hosté, vedoucí funkcionáři střediska a určení posluchači (vždy jeden z Evropy).
2. Neformální diskuse o přestávkách jednání.
3. Individuální aktivity:
 - a) získání podkladů pro práci v pracovní skupině,
 - b) další individuální studium,
 - c) vyhodnocení průběhu kurzu.

Z metodologického hlediska mne zaujala živá, neformální participace Kanadčanů ve všech formách aktivit. Pro mne, účastníka tolika nezáživných porad, přednášek a ospalých diskusí, bylo radostí sledovat aktivní vystupování, zaujatost pro věc, odvahu prezentovat vlastní názor. Uvolněnost a neformální vystupování zřejmě vyplývá jednak z odborné úrovně, jednak z absence strachu z překročení věkové nebo jiné hranice, ze ztráty postavení, z přednesení názorového konfliktu do osobní roviny. Tomuto náročnému a zároveň přátelskému stylu komunikace se musíme naučit, i když si zřejmě, a nebude to na škodu, zachováme, proti Kanadčanům, přece jen vážnější ladění diskusí.

Poučení lze nalézt i v důsledném uplatnění zpětné vazby mezi řečníkem a posluchači: každá prezentace byla podrobena neúprosné kritice po obsahové a formální stránce a musím říci, že i v kladných (většina) i záporných stanoviscích byly věci nazývány pravými jmény. Za velmi užitečné považuji i vyplnění závěrečného dotazníku s hodnocením kurzu jednotlivými účastníky. Vyslovil jsem, kromě převažujícího pozitivního hodnocení, i několik málo připomínek (např. k absenci většího rozsahu systémových modelových analýz nebo strukturovanosti prezentací). Odezva svědčí o tom, že jsem byl dobře pochopen a že můj názor byl vzat v úvahu. Velmi si toho vážím.

V metodologické části se ještě krátce zmíním o informačních službách. Středisko (NSSC) má velmi dobře vybavenou knihovnu s velkým objemem disponibilních informací, a to jak v knihách a časopisech, tak na magnetických médiích. Nebylo problémem získat potřebné informace, a to s pomocí velmi ochotného a odborně fundovaného personálu. Jejich pracovní doba byla jednoduchá: dokud bylo třeba, a to „vždy s úsměvem“.

Kanadčané definují pojem národní bezpečnost takto. *Národní bezpečnost je ochrana způsobu života akceptovatelného pro kanadský lid a slučitelného s potřebami a legitimními aspiracemi okolí. Zahrnuje zabránění vojenskému útoku nebo nátlaku, vnitřní destabilizaci a erozi politických, ekonomických a sociálních hodnot, které jsou podstatné pro kvalitu života v Kanadě.*

Pro úplnost uvádím i anglické znění definice, tak jak je uvedeno v základním materiálu kurzu: *National security is the preservation of a way of life acceptable to the Canadian people and compatible with the needs and legitimate aspirations of others. It includes freedom from military attack or coercion, freedom from internal subversion and freedom from the erosion of the political, economic and social values which are essential to the quality of life in Canada.*

Problematika nejen definice, ale celkového pojetí a chápání národní bezpečnosti, byla s velkým zaujetím analyzována na semináři v pracovní skupině. V rámci diskuse jsem prezentoval částečně odlišné pojetí, vycházející z pojmu „bezpečnostní riziko“, které sám osobně považuji pro naše potřeby za vhodné (čtenáři Vojenských rozhledů je mohou znát z mých článků). Zhruba řečeno, uvedl jsem tuto sekvenci definic:

Národní bezpečnost je souhrn atributů odolnosti a ochrany státu před působením bezpečnostních rizik a souhrn opatření k dosažení žádoucích stavů těchto atributů. **Bezpečnostní riziko** (pro daný objekt - v našem případě stát v nejširším pojetí) je stav, jev nebo proces prostředí, který významně (tj. na úrovni daného objektu, jeho bezprostředního okolí a prvků na první úrovni dekompozice) negativně (ničt, narušuje nebo destabilizuje) působí (přímo nebo nepřímo, okamžitě nebo s časovou prodlevou) na daný objekt i jeho základní funkce a vyžaduje jeho adekvátní reakci.

Musím říci, že uvedený přístup se setkal se zájmem, stejně tak i myšlenka „potenciálního modelu“ bezpečnostního rizika a jeho použití (VR 2/95).

Důležitým poznatkem v této problematice, diskutované v kurzu, bylo pro mne rovněž pochopení významu slova *národní* (national). Pojetí je odlišné od našeho (i evropského), které odráží historický vývoj a zejména boje národů, charakterizovaných hlavně jazykem, o existenci, přežití a rozvoj. V kanadském pojetí v souvislostech bezpečnosti národní znamená „*týkající se kanadského lidu, tj. občanů Kanady a jejich stylu života*“. Ve stylu života je implicitně zahrnut i vztah k historii Kanady (ještě se o tom zmíním).

Věcnou náplň kurzu bude nejlépe charakterizovat seznam přednesených přednášek v pořadí, jak byly prezentovány:

- Národní a mezinárodní bezpečnost - svět.
- Rámec analýz národní bezpečnosti.
- Historický vývoj kanadské bezpečnostní politiky.
- Mezinárodní a domácí bezpečnostní prostředí.
- Problémy současné kanadské zahraniční a obranné politiky.
- Kanadsko-americká společná bezpečnost.
- Ekonomická a průmyslová strategie.
- Kanadská ekonomika.
- Technologie, výzkum a vývoj.

- Kanadská sociální politika.
- Občan a vláda.
- Globální sociální problémy.
- Role masových informačních médií.
- Životní prostředí.
- Současná problematika veřejných financí a sociálních programů v Kanadě.
- Etická dimenze národní bezpečnosti.

Z uvedeného přehledu i z přednášek vyplývá významný rys kanadského pojetí národní bezpečnosti, a to *komplexnost*: na stejné úrovni jsou uvažovány aspekty politické, ekonomické, vojenské, sociální, informační, ekologické i etické. Rovněž, co se týče geografické dimenze, není kanadské pojetí národní bezpečnosti nikterak izolované. Naopak, nestability a konflikty v neuralgických lokalitách současného světa jsou vnímány a analyzovány velmi citlivě a v širokých souvislostech míru a stability ve světě.

Samozřejmě mne velmi zajímal postoj kanadských odborníků k situaci v Evropě, zejména k jejímu střednímu regionu. Určitým, naštěstí ojedinělým, signálem tohoto postoje bylo použití termínu „evropský militarismus“ již v prvním dnu kurzu jedním přednášejícím. Musím se přiznat, že můj pocit nebyl vůbec příjemný, navíc nebylo třeba nijak dlouhého uvažování k pochopení, že použití onoho termínu nebylo nijak neopodstatněné. Zdá se, že nám Evropanům by skutečně neuškodilo více sebereflexe a citlivějšího vnímání pohledů ostatního světa na náš kontinent a dění v něm.

V dalším průběhu kurzu jsem se však setkal spíše s příznivým postojem k Evropě. Jak jsem poznal Kanadany, nebylo vůbec zdvořilostní frází, když hodnotili Českou republiku, Polsko, Maďarsko a Slovensko jako vyspělé a konsolidované země. Několikrát byl použit termín visehrádská skupina a zmíněna užitečnost spolupráce uvedených zemí v bezpečnostní oblasti. Otázka rozšíření NATO nebyla diskutována. Význam Ruska rovněž nebyl speciálně diskutován, pouze zmíněn v některých přednáškách a v analýze evropského regionu. Prezentované postoje odrážely transatlantický standard a byly naprosto racionální v chápání Ruska jakožto významného faktoru nejen bezpečnosti, ale celkového dění v Evropě a ve světě.

Překvapila mne poměrně dobrá informovanost Kanadčanů o České republice. V neformálních diskusích jsem byl několikrát tázán na důvody a způsob rozdělení bývalého státu. S využitím pohledu do historie i do budoucnosti se mi snad podařilo tento problém pravdivě a srozumitelně objasnit. Se zájmem a uznáním se rovněž setkaly moje informace o průběhu rozdělení armády bývalého státu a o transformačních procesech v naší armádě. Myslím, že všeobecně náročnost a úspěšnost těchto procesů je více hodnocena v cizině než u nás doma. V Kanadských ozbrojených silách rovněž probíhá složitý transformační proces a redukce počtů i výdajů. Situace proti nám je jednodušší: jednak tempo není tak rychlé, jednak se vychází ze stabilizovaného stavu.

Několik poznámek k mému pobytu

Kingston je překrásné město na břehu Ontarijského jezera. Má asi 50 000 obyvatel, velkou univerzitní čtvrť, přístav, letiště, kulturní zařízení a samozřejmě, „last but not least“, Středisko pro národní bezpečnostní studia. Pobyt nás, studentů z Evropy, byl po všech stránkách

zajištěn perfektně. Vztah Kanadčanů k nám byl celkově velmi přátelský. Nebylo ovšem možné u několika z nich nevycítit rezervovanost a i částečné podcenění. Myslím, že v průběhu kurzu se tento postoj částečně změnil.

Organizace kurzu byla dokonalá. Pro mne, jako cizince, bylo nevýhodou, že jsem neobdržel texty přednášek (ovšem řadu zajímavých materiálů jsem si z Kanady přivezl). My Evropané jsme byli považováni za studenty kurzu naprosto stejně jako účastníci z Kanady. Na jednu stranu to bylo milé a příjemné, včetně oslovení křestními jmény, na druhou stranu to občas činilo potíže v komunikaci: jazykový handicap Evropanů kolegům z Kanady nic neřikal. I když jsem byl vyzbrojen znalostmi angličtiny z IKAV v Institutu jazykové přípravy VA Brno (v duchu jsem děkoval náročným učitelům zejména za hodiny konverzační), přece jen mne některé komunikační situace, zejména v neformálním styku, uváděly do rozpaků. Byl to ovšem křest ohněm, místy obtížný, ale užitečný.

Když jsem se dostal k problematice jazykové komunikace, uvedu pár poznámek k bilingvistice, který oficiálně řeší používání angličtiny a francouzštiny v Kanadě. Každý státní úředník (a pro účastníky kurzu to samozřejmě platilo také) musí perfektně ovládat, v jakékoli formě projevu, oba jazyky. Základní materiál kurzu byl v identických textech v obou jazycích, i některé přednášky a vystoupení byly předneseny zčásti anglicky, zčásti francouzsky. V Kanadě, jak známo, z 26 mil. obyvatel asi 35 %, převážně v provincii Quebec, mluví francouzsky a na svém francouzském původu si velmi zakládá. Snad se podaří racionálně vyřešit problémy, které s tím souvisejí. Moc bych to Kanadčanům přál.

Zmíním se ještě o vztahu Kanadčanů k historii. Není, z hlediska Evropy, dlouhá, nejvíce 300 let. Viděl jsem řadu perfektně upravených pomníků a slyšel zaujatý výklad o historii kanadských pevností na břehu Ontarijského jezera a o významných osobnostech kanadské historie. Pro Kanadany je, myslím, historie patosem, často zneužitelným, ale více obohacujícím vlastního, reálného života a orientací pro budoucnost.

Své poznatky získané v kurzu, ani osobní zážitky z pobytu v Kanadě nemohu pochoitelně zahrnout do omezeného rozsahu článku. Pokusil jsem se sdělit podstatné. Snad může někdo položit otázku: Jsou pro nás poznatky z Kanady a názory kanadských expertů relevantní? Vždyť je to vzdálená země, ve zcela odlišné bezpečnostní situaci. Jsem přesvědčen, že právě proto, z důvodu různých úhlů pohledu, z důvodu odlišných vlnových délek záření, kterým „rentgenujeme“ svou bezpečnostní situaci, jsou kontakty s Kanadou, významným členem NATO, G7 a dalších prestižních světových organizací, pro nás významné a užitečné. Vždyť jsme postaveni před originální problémy a bez originálních, netradičních přístupů a pohledů se neobejdeme.

Kanadčané se zájmem naslouchali i názorům nás, Evropanů. Myslím, že vystupování účastníků kurzu z Polska, Maďarska a Slovenska a snad trochu i moje, příslušníka Armády České republiky, bylo hodnoceno pozitivně a znamenalo dobrou reprezentaci našich zemí.

Zájem vzbudily časopisy o Armádě České republiky, a především dva výtisky Vojenských rozhledů, které jsem s sebou do Kanady vzal. Velmi doporučuji zvážit a hlavně realizovat prezentaci Vojenských rozhledů v anglické mutaci. Návratnost vynaložených prostředků by byla velmi vysoká.